

4. osa

Sari

Mida lehmad iga päev vajavad

1. osa. Õhk
2. osa. Sööt
3. osa. Vesi
4. osa. Heaolu

Produktiivsete lehmade kolm tunnusmärki on järgmised: nad söövad, nad lamavad ja mäletsevad või neid lüpstakse parajasti. Teaduslikes uuringutes võrreldi lamavaid lehmi seisvatatega ning leiti, et esimestel on 24% tugevam verevool läbi udara ja pea-aegu 10% kiirem piimasüntees.

Praktikas on võimalik puhkelatritid muutes ja lamamiskäitumist parandades karja jõudlust suurendada 2–3 liitri piima võrra lehma kohta päevas.

Kui lehm lamab, siis :

- on mäletsemine intensiivsem;
- eritub rohkem sülg;
- vatsa keskkond on stabiilsem;
- ennetatakse subkliinilist vatsaatsidoosi;
- ennetatakse sõranahapõletikku (laminiiti);

Lamavad lehmad on produktiivsed lehmad

Autor: diplomeeritud loomakasvatusteadlane Christiane BRANDES, Innovationsteam Christiane Brandes (D)

Sobivalt rajatud puhkelatrites puhkavad lehmad kuni 14 tundi päevas ja toodavad nii rohkem piima, kui seistes. Sellepärast peaksite tegema kõik, et ehitada oma lehmadele võimalikult mugav puhkeala.

- vähendatakse kõõluste ja liigeste koormust;
- vähendatakse sõrgade koormust;
- on verevool läbi udara tugevam ja piimasüntees tänu sellele parem.

Peaks olema küllaga põhjust, et oma laudas kontrollida, kas lehmad on latritega rahul. Üldreegel on järgmine: puhkeaegadel pärast lüpsmist ja söötmist peaks vähemalt 85% lehma-

dest puhkelatrites lamama. Kui palju lehmad seisavad latrites ja lamamisajad on mitterahuldavad, tuleb hakata viga otsima.

Puhkelatri sobivuse määravad ruum pea piirkonnas, turjatõkke seadistus, puhkelatri pealispind ja latri asetus ruumis. Seda, kas lehm võtab puhkelatri omaks, mõjutavad eriti ruum pea piirkonnas ja turjatoru seadistus. Mõlemat on võimalik hiljem sobiva tööriista abil sättida.

Tehke nn põlvekatse. Puhkelatter peaks olema nii pehme, et saate 20 cm kõrguselt põlvili laskuda.

Foto: Zieger

Ruum pea piirkonnas

Kõige sagedasem puhkelatri vältimise põhjus on liiga vähe ruumi pea piirkonnas. Lehm saab juba pikali heites aru raskustest, mis tal tekivad, kui ta jälle püsti tahab tõusta. Liigiomaselt annab lehm püsti tõusmisel peaga hoogu. Selleks vajab ta peale 170 cm pikkuse aseme veel u 70–100 cm lisaks, et pea kaugele ette sirutada ja tagaosas püsti ajada. Mis tahes takistused, nt peapiirded, tuleb sellest kohast eemaldada. Lamava lehma randmeliigeste jaoks peaks olema nii vertikaalis kui ka horisontaalis tubli meeter ruumi ilma segava laudasiseseadeta.

Latri suuruse väljamõõtmisest tähtsam on lehmade jälgimine, kui nad püsti tõusevad. Pea ei tohiks lauda siseseadega kokku puutuda. Kui pea piirkonda ei ole võimalik ruumi juurde teha, tuleks ehitada külgedele avatud eralduspiirded, mis lubaksid lehmale küljelt hoogu anda.

Pea jaoks piisava ruumiga ja pehmed puhkelatrid võtavad lehmad nii hästi omaks, et heidavad sinna sageli liiga kaugele ette maha. See tekitab probleeme, sest lehmade väljaheitel satuvad aseme tagumisele osale ning püsti tõustes jäävad loomad turjatõkke alla kinni ja võivad end vigastada. 5 cm paksune ja u 40 cm kõrgune 30° kaldega rinnatis paigaldatakse 170 cm kaugusele latri tagaservast. See aitab lehmadel ennast õigesti sättida ja puhkelatrit puhtana hoida. Et vältida tagumiste varvaste vigastusi esijäsemete välja sirutamisel, on oluline, et rinnatise esine on allapanuga korralikult täidetud.

Turjatoru

Turjatoru näitab lehmale puhkelatri piire sinna sisenemisel ja sealt väljumisel. Sealjuures on tähtis, et see ei takistaks lehma lattrisse sisenemisel liiga vara ega pidurdaks looma poolel teel. Alles siis, kui kõik neli jalga on lattris, peaks lehm turjatoruga kergelt kokku puutuma. Suurte lehmade tarbeks tuleks turjatoru paigaldada horisontaalselt 170 cm lattriservast. Sagedasti kasutatav diagonaal mõõt on ebatäpne ja jätab lehmale tihti liiga vähe ruumi. Vertikaal mõõt peaks asuma u 120 cm kõrgusel. Kõrgust mõõdetakse allapanu pealt. See tähendab, et nt hiljem lehmamattide paigaldamisel tuleks turjatoru u 5 cm tõsta.

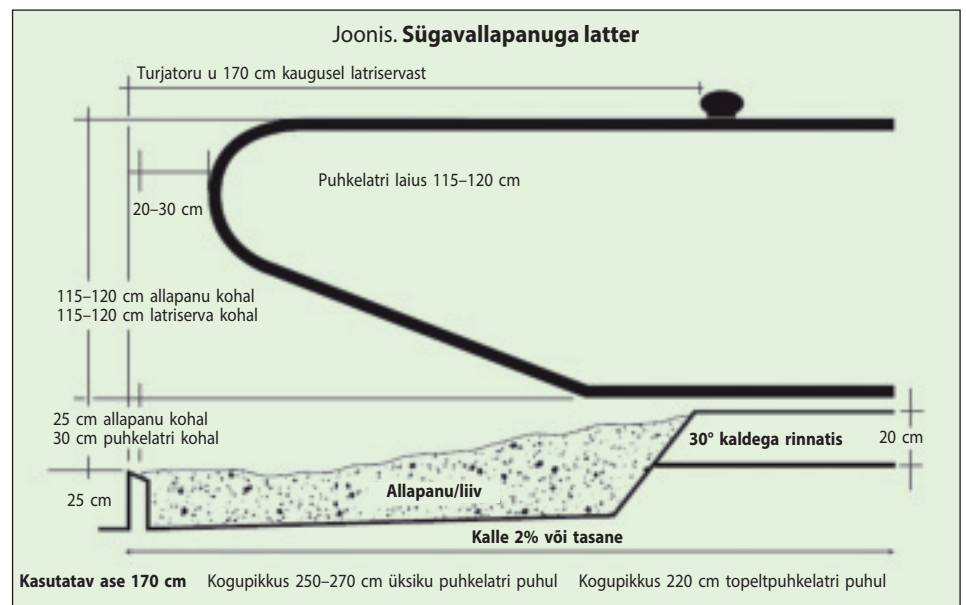
Kontrollige hõõrutud kohti laudasiseseadel. Need on alati märgiks valest asetusest ja liiga tihedast kontaktist. Jälgige lehma lattrisse sisenemise

täitele mati sees on lehmale suurema töökuluta tagatud pehme ase. Puudusteks on täiendavad soetuskulud ja kohati kiiresti kaduv aseme elastsus. Kõigile asemekatetele tuleb laotada 2–3 cm allapanu.

Sügava allapanuga latrid tunneb ära 15–20 cm paksuse lubja-õlemati või liivast allapanu järgi. Selline moodustis sarnaneb kõige rohkem karjamaaga. Õige ehituse korral on see kuiv ja pehme ega ole libe. Niisuguse valiku ülalpidamiskulusid saab vähendada, kui kasutada sobivaid õlgi. Õlgede ja eriti liivast allapanu korral tuleb sõnnikueemaldussüsteem sellega kohandada.

Säästke randmeliigeseid

Püsti tõustes kannab lehm ligikaudu 15 korda päevas 1/3 oma kehamaasist üle randmeliigesele. Kui ase pole piisavalt pehme, tekivad kahjus-

Kas nad astuvad kiiresti kõigi nelja jalaga lattrisse või kulub hulk aega, enne kui ka tagaosas lattrisse ära mahub? Kas lehmad seisavad puhkelatris pinges, küürus seljaga või viltu? See on selge märk, et turjatoru pole horisontaalselt vähemalt 170 cm kaugusel puhkelatri tagaservast ja selle peab ümber tõstma.

Ase lattris

Lehmadele meeldivad sellised tingimused, nagu on karjamaal: on pehme, kuiv ja hästi tuulutatud. Puhkelatri pealispinna seisukord määrab suures osas lehma lamamis-mugavuse.

Kõrged latrid varustatakse enamasti kummist asemekatete või lehmamattidega. Tänu vastupidavale kummi-

Tehke laudas katse

- Kas 85% lehmadest heidab pärast puhkelatri ülesotsimist ja sinna sisenemist esimese viie minuti jooksul maha?
- Kas üle 80% karjast lamab, kui kolm tundi pärast lüpsi lauta astuda?
- Kas paistes või marraskil hüppeliigeseid on näha vähem kui 5%-l lehmadest?
- Kas lehmad lamavad käikudes, kui vabu puhkelatrit jätkub?
- Kas puhkelatter on piisavalt pehme?
- Kas saate lehma kombel pikali heites 20 cm kõrguselt põlvili laskuda?

Nii näevad laudas välja produktiivsed lehmad: nad lamavad karjas ja mäletsevad 12–14 tundi päevas.

Foto: arhiiv

Õigesti asetatud turjatoru juhüb lehma latris kasutamisel.

Foto: Zieger

tused. Olenemata valitud latris tüübist, peab seda endiselt iga päev puhastama ja lisama värsket allapanu.

Orgaaniline allapanu, näiteks saepuru või õled, erineb esinevate bakteripopulatsioonide ning toitainete ja niiskusesisalduse poolest. Niiske laudakliima ja keskkonna soe temperatuur muudavad esialgu kuiva allapanu kiiresti kuni 45% ulatuses niiskeks ning pakuvad mastiiti põhjustavatele haigusetkitajatele ideaalset kasvukeskkonda. Seetõttu lisatakse õlgedele tihti lupja ja valmistatakse õle-lubjamatt. Seevastu sügava allapanuga latrites osaliselt kasutatav liiv jääb tänu oma kristallilisele struktuurile ka niiske kliima korral kuivaks. Kui latreid hoolikalt hooldada, on võimalik edukalt kasutada üsna erinevaid asemekatteid ja latritüüpe.

Puhkelatter ruumis

Lehmadele meeldib, kui värske iil ninna puhub, ja nad otsivad soojadel päevadel meelsasti üles need latrid, kus värske õhk jahutust pakub. Kui laudaseinad on suures osas avatud, eelistavad lehmad mõõdukate ilmadega seinäärseid latreid, kus on vaadet ja valgust. Läbipaistvate plaatidega kaetud kohad otsitakse eelisjärjekorras üles ainult siis, kui seal pole soojem kui mu-

jal laudas. Karjaloomadena lamavad lehmad meelsasti paarikaupa ja tahavad, et neil oleks ülejäänud karjaliikmetest ülevaade. Topeltpuhkelatrid täidavad need tingimused paljudes lautades paremini kui seinäärseid latreid ja on seega eelistatumad. Vahe-seintega söötmissala ei soovitata. Seinad segavad lehma vaadet, aga ka vaba õhuliikumist laudas. Dominantsed lehmad valivad selgelt parimad asemed laudas: need, mis on jooturitest ja jõusöödaplatsidest eemal, valguse ja õhu käes ning kust on hea ülevaade. ■

▲ Seisvad lehmad on ebaproductiivsed lehmad. Langetatud peaga annab lehm märku, et ta soovib pikali heita. Jälgige oma lehma: viis minutit pärast puhkelatrisse sisenemist peaks 85% lehmadest lamama.

Foto: Zieger

Kokkuvõtteks

Lehmad, kes palju lamavad, veedavad rohkem aega mäletsedes kui need, kes seisavad. Hea mäletsemine tagab terve vatsakeskkonna ja seega lehma tervise. Lamavatel lehmadel suureneb verevool läbi udara kuni 24% võrra ja kiirendab nii piimasünteesi u 8–10%. Sagedane pikali heitmine säästab liigeseid ja sõrgu ning tagab lehmadele pikema eluea.